ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΕΙΣΑΓΓΕΛΕΑ HENRI MAYRAS της 8ης Ιουνίου 1977 *

Κύριε Πρόεδρε,
Κύριοι δικαστές,

Η λύση στην προκειμένη αίτηση για την έκδοση προδικαστικής αποφάσεως, που διεβίβασε στο Δικαστήριο το Tribunal Administratif de Paris, μου φαίνεται ότι εξαρτάται από την ερμηνεία που δώσατε στο άρθρο 52 της Συνθήκης της Ρώμης με την απόφαση Reyners, της 21ης Ιουνίου 1974 (υπόθεση 2/74, Συλλογή σ. 631) και επιβεβαιώθηκε, όλως προσφάτως, με την απόφαση της 28ης Απριλίου 1977 (71/76, Thieffry, Rec. 1977, σ. 765).

Τα πραγματικά περιστατικά είναι, κατά τα λοιπά πολύ απλά. Ο Richard H. Patrick, βρετανικής ιθαγένειας, είναι κάτοχος από το 1961 διπλώματος αρχιτέκτονος που του χορήγησε η Architectural Association of London. Άσκησε το επάγγελμα αυτό στο Ηνωμένο Βασίλειο μόνος του ή ως συνεταίρος σε διάφορα γραφεία και κατά τη διάρκεια των ετών 1968 μέχρι 1970 διετέλεσε επίσημος αρχιτέκτονας της Κομιτείας του Hampshire για την κατασκευή σχολικών κτιρίων.

Τον Απρίλιο του 1973, αφού έθεσε τέρμα στη δραστηριότητά του στη Μεγάλη Βρετανία, ήλθε να εγκατασταθεί στη Γαλλία, όπου επέλεξε ως τόπο κατοικίας το St-Germain-en-Laye.

Ο προσφεύγων στην κύρια δίκη ζήτησε χωρίς να αργοπορήσει από την αρμόδια γαλλική υπηρεσία την άδεια να ασκήσει το επάγγελμά του στο γαλλικό έδαφος.

Προέβαλε για το σκοπό αυτόν τις διατάξεις του νόμου της 31ης Δεκεμβρίου 1940 με τις οποίες ρυθμίζεται ότι ο τίτλος και η άσκηση του επαγγέλματος του αρχιτέκτονος το άρθρο 2 παράγραφος 2 του οποίου ορίζει ότι οι αλλοδαποί μπορούν, κατόπιν γνωμοδοτήσεως του Ανωτάτου Συμβουλίου του αρχιτεκτονικού συλλόγου, να ασκήσουν το επάγγελμα αυτό υπό δύο προϋποθέσεις:

— η πρώτη αφορά την ύπαρξη διεθνούς συμβάσεως μεταξύ της Γαλλίας και της χώρας της οποίας ο ενδιαφερόμενος έχει την ιθαγένεια, σύμβαση που εξασφαλίζει την αμοιβαιότητα·

— η δεύτερη απαιτεί την προσκόμιση ως δικαιολογητικού ενός ισοδυνάμου τίτλου προς το δίπλωμα που απαιτείται για τους Γάλλους αρχιτέκτονες.

* Γλώσσα του πρωτοτύπου: η γαλλική.

Ακόμη και αν δεν υπάρχει η πρώτη προϋπόθεση, δηλαδή όταν δεν υφίσταται συμφωνία που να εξασφαλίζει αμοιβαιότητα, η προσκόμιση μόνο διπλώματος που αναγνωρίζεται ισότιμο επιτρέπει στην εθνική υπηρεσία να χορηγήσει την αιτουμένη άδεια, αλλά κατ' εξαίρεση· στην περίπτωση αυτή, η υπηρεσία διαθέτει συνεπώς πολύ ευρεία διακριτική εξουσία.

Παρατηρώντας με το υπόμνημα απαντήσεως ότι οι σχετικές διατάξεις της Συνθήκης της Ρώμης είναι τα άρθρα 52 μέχρι 57 μάλλον παρά το άρθρο 7, ο Υπουργός θεώρησε ότι η Συνθήκη δεν αποτελούσε κατά την εποχή εκείνη τουλάχιστον, κατάλληλη νομική βάση για να καλύψει την έλλειψη διμερούς συμφωνίας που να εξασφαλίζει αμοιβαιότητα.

Όντως, στην κατάσταση αυτή βρισκόταν ο Patrick:

— αφενός, το δίπλωμα που χορήγησε η Architectural Association of London αναγνωρίστηκε ισοδύναμο προς το δίπλωμα Γάλλου αρχιτέκτονα με απόφαση του Υπουργού Πολιτισμού της 22ας Ιουνίου 1964·

— αφετέρου, αντίθετα, δεν υπάρχει σύμβαση σχετικά με την άσκηση του επαγγέλματος του αρχιτέκτονος μεταξύ Γαλλίας και Ηνωμένου Βασιλείου.

Το Tribunal Administratif του Παρισιού αποφάσισε να αναστείλει στην έκδοση οριστικής αποφάσεως και διεβίβασε στο Δικαστήριο το ακόλουθο προδικαστικό ερώτημα με το οποίο ζητεί να πληροφορηθεί «αν στο παρόν στάδιο του κοινοτικού δικαίου, κατά την ημερομηνία της 9ης Αυγούστου 1973, ένας Βρετανός υπήκοος βασίμως μπορεί να επικαλεστεί, προς όφελός του, το δικαίωμα εγκατάστασης για να ασκεί σε ένα κράτος μέλος της Κοινότητας το επάγγελμα του αρχιτέκτονα».

Ο Υπουργός Πολιτισμού απέρριψε, κατά συνέπεια στις 9 Αυγούστου 1973, την αίτηση του Patrick με την αιτιολογία ότι εφόσον δεν υπήρχε τέτοια σύμβαση η άδεια ασκήσεως δεν μπορούσε να χορηγηθεί κατ' εξαίρεση.

Αν υπήρχε κάποια εύλογη αμφιβολία, κατά την εποχή κατά την οποία γεννήθηκε η διαφορά, σχετικά με την εφαρμογή της Συνθήκης της Ρώμης, και κυρίως του άρθρου 52, στην περίπτωση του Patrick, είναι σήμερα σαφές ότι η αμφισβήτηση αυτή είναι ξεπερασμένη.

Κατά της απόφασης αυτής ασκήθηκε αίτηση ακυρώσεως για υπέρβαση εξουσίας ενώπιον του Tribunal Administratif του Παρισιού· ο αιτών επικαλέστηκε, ενώπιον του δικαστηρίου αυτού, το ευεργέτημα της Συνθήκης της Ρώμης, και κυρίως του άρθρου 7 που απαγορεύει κάθε διάκριση που στηρίζεται στην ιθαγένεια.

Όπως έκρινε το Δικαστήριο στην υπόθεση Reyners, το άρθρο 52 είναι, μετά την πάροδο της μεταβατικής περιόδου, διάταξη που εφαρμόζεται απευθείας και γεννά, προς όφελος των υπηκόων των κρατών μελών, δικαιώματα τα οποία μπορούν επωφελώς να επικαλεστούν ενώπιον των εθνικών δικαστηρίων, δεδομένου ότι τα δικαστήρια αυτά έχουν την υποχρέωση να αναγνωρίσουν και να εγγυηθούν τα δικαιώματα αυτά.

Δυνάμει της νομολογίας αυτής, το δικαίωμα εγκατάστασης στο έδαφος ενός κράτους μέλους ενόψει ασκήσεως ανεξάρτητης δραστηριότητας δεν μπορεί να μην αναγνωριστεί σε υπήκοο ενός άλλου κράτους μέλους με βάση μόνο την αλλοδαπή ιθαγένειά του.

Η υπόθεση Reyners πηγαίνει ακόμη πιο μακριά λέγοντας ότι το άρθρο 52 έχει άμεσο αποτέλεσμα, παρόλο ότι, ενδεχομένως, δεν υπάρχουν, σε ένα συγκεκριμένο τομέα, οδηγίες που προβλέπονται στα άρθρα 54, παράγραφος 2 και 57, παράγραφος 1 της Συνθήκης.

Πράγματι προκειμένου για την τελευταία αυτή διάταξη, η θέσπιση οδηγιών που προβλέπει, οι οποίες αφορούν κυρίως την αμοιβαία αναγνώριση των διπλωμάτων, συνιστά χρήσιμο συμπλήρωμα, ασφαλώς, στην πρακτική πραγματοποίηση της ισότητας μεταχείρισης, αλλά δεν είναι γι' αυτό η αναγκαία νομική προϋπόθεση.

Συνεπώς, η εθνική νομοθεσία που προβλέπει χορήγηση ειδικής και ατομικής αδείας, που απαιτείται αποκλειστικά για τους αλλοδαπούς, για να ασκήσουν το επάγγελμα του αρχιτέκτονα συνιστά αυτή καθαυτή σαφή περιορισμό στην ελευθερία εγκατάστασης και την ισότητα μεταχείρισης, η οποία συνιστά το λόγο υπάρξεώς της.

Αλλά πρέπει να προωθηθεί περισσότερο ο συλλογισμός εισάγοντας την έννοια της αναγνωρίσεως από την αρμόδια εθνική αρχή της ισοτιμίας του γαλλικού διπλώματος με αλλοδαπό δίπλωμα.

Το Δικαστήριο βρίσκεται συνεπώς ενώπιον νομικής καταστάσεως που προσομοιάζει με εκείνη στην οποία βρισκόταν ο Thieffry, δικηγόρος γαλλικής ιθαγενείας στον οποίο το διοικητικό συμβούλιο του δικηγορικού συλλόγου του Παρισιού αρνήθηκε, όπως είναι γνωστό, την εγγραφή του στο σύλλογο, με την αιτιολογία ότι δεν ήταν κάτοχος γαλλικού διπλώματος νομικής σχολής, και τούτο παρά την ισοτιμία, με αποτέλεσμα σαφώς ακαδημαϊκό όπως είναι αλήθεια, ότι το Πανεπιστήμιο του Παρισιού αναγνώρισε στο δίπλωμά του του docteur en droit στο Πανεπιστήμιο της Louvain με το εθνικό δίπλωμα.

Όντως το Δικαστήριο έκρινε στις 28 Απριλίου του παρελθόντος έτους, ότι η απαίτηση αυτή εθνικού διπλώματος αποτελούσε εμπόδιο που υπερέβαλε εκείνο που είναι αναγκαίο για την επίτευξη του στόχου του κοινοτικού δικαίου στο ζήτημα της ελεύθερης εγκατάστασης.

Υπήρχε εκεί περιορισμός, όχι προφανής και συγκεκριμένος, αλλά συγκεκαλυμμένος όσον αφορά την πραγματοποίηση του δικαιώματος εγκατάστασης.

Στην προκειμένη υπόθεση η κατάσταση είναι πιο σαφής, διότι η αναγνώριση ισοτιμίας των αλλοδαπών διπλωμάτων με γαλλικό δίπλωμα αρχιτέκτονα προβλέφθηκε από τον εθνικό νομοθέτη, υπό την έννοια ότι περιείχε αποτέλεσμα στο πεδίο του ιδιωτικού δικαίου, δηλαδή να επιτρέψει στους κατόχους των διπλωμάτων να ασκήσουν στη Γαλλία το εν λόγω επάγγελμα.

Με άλλα λόγια, η απαίτηση χορηγήσεως ατομικής και ειδικής αδείας, η οποία επιπλέον χορηγείται κατά διακριτική ευχέρεια, δεν μπορεί έγκυρα να αντιταχθεί

στους κοινοτικούς υπηκόους που απολαύουν, δυνάμει του άρθρου 52 της Συνθήκης, του δικαιώματος εγκατάστασης.

εθνικού διπλώματος, ενός διπλώματος ή τίτλου αλλοδαπού που αναγνωρίζεται από το κράτος.

Στη λύση αυτή συμφωνεί και η Γαλλική Κυβέρνηση η οποία, με τις γραπτές παρατηρήσεις της, τάσσεται ανεπιφύλακτα υπέρ της λύσης που δόθηκε στην απόφαση Rayners και δηλώνει ότι είναι διατεθειμένη να αναλάβει τις συνέπειες στη συγκεκριμένη υπόθεση, όπως και σε κάθε υπόθεση της ίδιας φύσεως.

Η απόφαση που ελήφθη, τον Αύγουστο του 1973, από τον Υπουργό Πολιτισμού δεν εξηγείται συνεπώς παρά μόνο λόγω του ότι ήταν προηγούμενη από την έκδοση της απόφασης Reyners αφενός, και αφετέρου με το νέο νομικό καθεστώς του επαγγέλματος του αρχιτέκτονα στη Γαλλία.

Ας μου επιτραπεί να προσθέσω, κύριε Πρόεδρε, κύριοι δικαστές, ότι ο Γάλλος νομοθέτης είχε εξάλλου με ένα νόμο της 3ης Ιανουαρίου 1977 σχετικά με την αρχιτεκτονική, δεχτεί την ίδια λύση. Πράγματι το άρθρο 10 του νόμου αυτού εξομοιώνει απολύτως προς τους υπηκόους της Γαλλίας, όσον αφορά την πρόσβαση στο επάγγελμα του αρχιτέκτονα, τους υπηκόους ενός οποιουδήποτε κράτους μέλους της Κοινότητας, που είναι κάτοχοι, ελλείψει

Μένει μόνο να διευκρινίσω το ότι, όσον αφορά τους Βρετανούς υπηκόους, το άρθρο 52 εφαρμόζεται κατευθείαν ήδη από την προσχώρηση του Ηνωμένου Βασιλείου, ήτοι από την 1η Ιανουαρίου του 1973, όπως το Δικαστήριο έκρινε σχετικά με το άρθρο 119 της Συνθήκης στην υπόθεση Defrenne της 8ης Απριλίου 1976 (Recueil σ. 479, σκέψη 59).

Συμπεραίνοντας προτείνω στο Δικαστήριο να κρίνει:

1) Κατά την 9η Αυγούστου 1973, ένας υπήκοος κράτους μέλους μπορεί να επικαλεστεί προς όφελός του το δικαίωμα εγκατάστασης που εγγυάται το άρθρο 52 της Συνθήκης περί ιδρύσεως της Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας για να ασκήσει το επάγγελμα του αρχιτέκτονα αν και δεν υπάρχει, στον τομέα αυτό του επαγγέλματος, οι οδηγίες που προβλέπονται με το άρθρο 57, παράγραφος 1 της Συνθήκης.

2) Κατόπιν, η πρόσβαση στο επάγγελμα αυτό του επιτρέπεται με τις ίδιες προϋποθέσεις που επιτρέπεται και στους υπηκόους του κράτους μέλους υποδοχής, εφόσον ήταν κάτοχος διπλώματος που αναγνωρίζεται ως ισοδύναμο, από την αρμόδια αρχή, με το δίπλωμα που απαιτείται για τους δικούς της υπηκόους.

3) Η απαίτηση ατομικής και ειδικής άδειας συνιστά κατάφωρο περιορισμό στο δικαίωμά του να εγκατασταθεί και να ασκήσει τη δραστηριότητά του στο έδαφος του κράτους υποδοχής.